

Geachte lezer,

Graag zou ik van deze mogelijkheid gebruikmaken om het volgende onder uw aandacht te brengen:

De huidige Nederlandse wetgeving maakt het mogelijk dat menselijke stoffelijke overschotten (bewust gebruik ik hier niet de wettelijke term 'lijken') tussen wal en schip terecht komen. De reden hiervoor is dat er een grijs gebied bestaat waar deze resten niet duidelijk onder enerzijds de Wlb of anderzijds de Erfgoedwet vallen.

Ik schrijf vanuit archeologisch en ethisch oogpunt. Jaren terug heb ik een poging gedaan om op basis van de toenmalige vigerende wetgeving uit te zoeken wat er a) wettelijk gezien moet gebeuren met menselijke resten die niet binnen de bepalingen van de Wlb vallen, en b) wanneer een stoffelijk overschot als 'archeologisch' gezien kan worden. Hier geeft noch de Wlb, noch de Erfgoedwet een eenduidig antwoord op.

In andere context strijd ik er op ethische gronden voor om menselijke resten die niet onder de Wlb vallen een speciale status binnen de archeologie te geven, zodat zij niet op dezelfde manier worden behandeld als overig vondstmateriaal. Dit betekent: 1) Voordat er verstoring van menselijke resten plaatsvindt, dient de noodzaak tot die verstoring tot in grotere mate te worden aangetoond dan normaliter voor het bodemarchief geldt. M.a.w.: het in-situ behoud zou hier nog zwaarder moeten wegen. Hierbij mogen financiële motieven niet de doorslag geven voor gebrek aan onderzoek naar verstoorte resten, aangezien zij onderdeel zijn van ons verleden; 2) Er moet grondiger onderzoek worden gedaan naar de verwachting op menselijke resten, en deze verwachting zou in de ruimtelijke ordening (verwachtingskaarten) moeten worden ingebouwd.

Deze twee punten zijn wellicht voor deze consultatie van weinig belang, maar ik kaart graag twee andere aspecten van dit probleem aan, die wellicht wél kunnen worden meegenomen, namelijk dat 3) de wet niet duidelijk stelt wat er moet gebeuren met menselijke resten die als (recentelijk) geruimd worden/werden beschouwd, maar dit niet blijken/bleken te zijn, en 4) wie er verantwoordelijk is voor/wat er moet gebeuren met menselijke resten die in archeologische context zijn opgegraven, maar voor verder onderzoek of voor deponering in een archeologisch depot zijn gedeselecteerd.

Ik haal hiertoe een tweetal anekdotes aan, uiteraard geanonimiseerd. Met betrekking tot punt 3, is het recentelijk voorgekomen dat er binnen een plangebied tot recentelijk (mid-20e eeuw) een algemene begraafplaats aanwezig was. Deze werd als geruimd beschouwd, maar bij werkzaamheden en archeologisch onderzoek (met andere doelstellingen), bleek dit niet het geval. Het dilemma: vallen deze resten onder de Wlb? Moeten deze alsnog worden geruimd? Wat is ethisch? Vallen deze resten nu onder de Erfgoedwet?

Het tweede geval, met betrekking tot punt 4, betreft een grote knekelput die onverwachts op gemeentelijke grond werd aangetroffen tijdens archeologische werkzaamheden. De resten werden beschouwd als van geringe onderzoekswaarde, en werden voor vervolgonderzoek gedeselecteerd. De grond waarop deze resten werden aangetroffen, behoorde ooit tot de kerk. Het kerkelijk bestuur voelde zich echter niet geroepen om iets met deze resten te doen (bijv. herbegraven). De gemeente wist niet hoe hierop te reageren, en wat de vervolgstappen waren. De archeologisch uitvoerder bleef maandenlang zitten met een groot volume aan menselijke resten, die om ethische redenen niet zoals overig materiaal konden worden weggegooid.

Zoals ik de huidige wetgeving begrijp, staan de cycli van de Wlb en de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) los van elkaar en overlappen zij niet. Is dit de meest wenselijke situatie? Wat moet er gebeuren met menselijke resten die op dit moment niet onder de Wlb vallen, en dus als archeologisch kunnen worden beschouwd(?). Een optie is om in de Erfgoedwet te bepalen dat menselijke resten uit archeologische context (in de AMZ, dus) niet kunnen worden gedeselecteerd door hun speciale status. En andere optie is om ze na deselectie via een bepaling weer binnen de Wlb mee te nemen, zodat ze alsnog volgens de wet een laatste rustplaats verkrijgen. Een derde alternatief zou er volgens mij niet moeten bestaan. Op dit moment wordt in ieder individueel geval een oplossing geïmproviseerd, die soms acceptabele, soms geheel onethische gevolgen heeft.

Het moge duidelijk zijn dat het in de wet duidelijker zou kunnen worden gesteld welke resten op welk moment onder welke regelingen vallen, en wie verantwoordelijk is voor de laatste rustplaats. Ik heb geen suggesties over op welke manier het bovenstaande zou kunnen worden meegenomen in de huidige consultatie, maar ik hoop dat de Wlb en Erfgoedwet (die ook binnenkort wordt herzien) wellicht een en ander op elkaar kunnen afstemmen, zodat ethische omgang met menselijke resten, voor zover mogelijk en ongeacht wat verschillende partijen als ethische omgang beschouwen, kan worden gewaarborgd.

Hartelijk dank voor uw aandacht, en met vriendelijke groet,

Een archeoloog